

Dengue fever FACT SHEET

Mate vakacava na Dengue Fever?

E rawa ni veivakaleqai na mate qo na Dengue Fever vakabibi ke tauvi ira na taba gone. Era kunea na dau ni vakadidike ni va na mataqali mate e rawa ni dewa mai na “Dengue Fever”.

Era kunea na tabana ni bula ni veitauvi raraba na “Dengue Fever”. Ena loma ni yabaki 1997 ki na 2006 e 16 na kisi kune ena loma ni koro raraba kei Okeladi ena vei yabaki. Ena yabaki sa oti toso cake sara nai wiliwili qori ki na 93 ena loma ni dua na yabaki. Viavia tautauvata nai wiliwili ena yabaki qo. Vuqa vei ira e kune vei ira na “Dengue Fever” e kune ni ra dewa vanua mai na yatu Pasivika. A kune na mate qo ena Yatu Kuka ena yabaki sa oti. Ena loma ni yabaki qo, levu sara e tauvi ira e Tonga, Samoa, Viti, New Caledonia, Kiribati kei Palau. Era kaya na tabana ni bula ni sa mate tudei ena Pasivika na “Dengue Fever”.

E dewa vakacava na Dengue Fever?

Dau vakadewa na mate qo na namu ni domica na dra ka vakadewa na mate ni ro ena yagona tale e dua. Kune na namu qori ena loma ni Yatu Pasivika kei na vanua katakata. Ia sega ni bula rawa ena vanua batabata vakataki Niusiladi na manumanu ni Dengue Fever. Era kaya na tabana ni bula ni rawa ga ni tauvi iko na Dengue Fever ke ko dewa vanua mai na vanua katakata.

Na cava nai vakatakilakila ni “Dengue Fever”?

Dau tekivu na “Dengue Fever” ena katakata sivia ni yago kei na vutu ni ulu. Rawa talega ni tutubu na kulida qai momosi na viciko ni yago. Eda sotava talega na lomaloma ca, lualua ka sega na via kana. E dau tini na siga, se sivia, na nodra dau qaravi o ira e tauvi ira na Dengue Fever.

E da kila vakacava ni tauvi keda na Dengue Fever?

Katakata sivia ni yago, vutu ni ulu, tutubu na kuli qai momosi na yago. Rawa ni dikevi talega vakavuniwai na bibi ni mate ena kena tauri na dra.

Dau qaravi vakacava na Dengue Fever?

E sega ni dua na wainimate me tarova na “Dengue Fever” ia era vakasalataka na tabana ni bula me tauri na vuanikau na “paracetamol” me vakamalumutaka na vutu ni ulu kei na momosi ni yago. Ke bibi sara na tauvimate sa dodonu mo gole vakatotolo ki na valenibula. Ke bibi na tauvimate tauri vakasala mai vua na nomu vuniwai ni rawa ni yaco na dra sivia.

E rawa ni veivamatei na mate qo na “Dengue Fever”?

E rawa ni yaco na leqa ke bibi sara na tauvimate. Rawa ni yaco na dra vakasivia ka rawa talega na ciba koso. Qo e dau yaco vei ira era dau tauvi ira vakawasoma na Dengue Fever. Sa kune ni lima na pesedeia vei ira na taba gone era sa vakaleqai ena “Dengue Fever”. Sa gadrevi me tauri vakabibi nai vakasala ke o nanuma tiko mo na gade ki na nomu vanua.

E rawa ni tarovi vakacava na Dengue Fever?

Sega ni dua na wai ni mate me tarovi kina na Dengue Fever. Ia e vica na tabana e rawa ni ko qarava me rawa ni ko taqomaki kina:

- Mo dara nai sulu e ubia na tabamu, ligamu kei na yavamu.
- Ubia na ulumu kei na yavamu
- Vakayagataka nai tatarovi dau vakamatea na manumanu somidi. Era kaya na vuniwai ni tatarovi vinaka na DEET (Diethyl Toluamide) ia me vakamuri vinaka nai vakamacala ena pakete ni DEET
- Sa tiko talega nai tatarovi dau biu enai sulu ka vakatokai tiko na permethrin. O na kunea ena sitoa ni volitaki wainimate
- Mo vakayagataka na taunamu
- Tovelea me ubi na katuba enai latilati me tarova na kena curu vale kina na namu.

Na cakacaka cava dau qarava na tabana ni bula e Okeladi?

Na tabana vakamatani dau qarava na bula ka vakatokai na Auckland Regional Public Health Service (ARPHS) e dau ciqoma nai tukutuku kece me baleta ira na tauvi ira na Dengue Fever ena loma ni koro raraba kei Okeladi. A nonai tavi me vakasaqara na vanua ka dewa mai kina na tauvimate. Soli vakasala ena tabana ni bula ka me qarauni vinaka me kua ni dewa mai ki Okeladi na namu se na mate.

E tu e so na vanua meu na kune tukutuku tale kina?

Taro vakasala me baleta na Dengue Fever ena tabana ni dewa vanua se vua na nomu vuniwai. O na kunea nai tuvatuva ni kabani ni sara vanua enai vola ni televoni.